

PRIKAZ KNJIGE

NASLOV: Uspon novca – financijska povijest svijeta

AUTOR(I): Niall Ferguson

IZDAVAČ: Naklada Ljevak

MJESTO I GODINA IZDANJA: Zagreb, svibanj 2009.

Profesor povijesti na Sveučilištu Harvard i poslovnog upravljanja na Harvard Business School, autor niza knjiga te urednik u „Financial Times“-u Niall Ferguson, u svojoj knjizi „Uspon novca – financijska povijest svijeta“ donosi priču o povijesti svijeta promatranu kroz povijest novca i financija. Samo naizgled u pozadini priče o novcu je ona o razvoju svjetskog gospodarstva, borbama za prevlast, smjenama panike i euforije, optimizma i pesimizma, balonima koji se napuhuju i ispuhuju. Autor prati novac od njegovih prapočetaka u drevnim civilizacijama, preko razvoja tržišta dionica, obveznica i nekretnina sve do suvremenog doba, sofisticiranih financijskih derivata i financijske krize koju su uzrokovali. U vremenima kada o novcu i financijskim transakcijama razmišljamo više nego ikad, ovo je knjiga koja samo naizgled pripada žanru beletristike, ali u osnovi je rezultat višegodišnjih istraživanja i multidisciplinarnog pristupa fenomenu novca i njegovih pojavnih oblika.

1. SINTETIZIRANI PRIKAZ KNJIGE

Knjiga „Uspon novca – financijska povijest svijeta“ sastoji se od 8 dijelova, uključujući uvod i pogovor, a tu su još i zahvale, bilješke, popis ilustracija i kazalo. Hrvatsko izdanje, koje je izašlo u svibnju 2009. godine, ima 374 stranice u prijevodu Damira Biličića te stručnu redakciju mr. sc. Hrvoja Volarevića.

Prvo poglavlje, *Snovi o bogatstvu*, govori o nastanku novca. Posebno se izdvaja trenutak uvođenja arapskih brojki koje su poznavale (i) decimalni sustav u svakodnevnu primjenu što je dalo novi poticaj razvoju financija. Pojava i razvoj komercijalnog, poslovnog bankarstva opisano je kroz razvoj firentinske obitelji Medici koja je, kao jedna od najznačajnijih obitelji renesanse, utjecala ne samo na razvoj bankarstva i financija nego i na umjetnost, graditeljstvo, ali i politička kretanja. Uskoro se (tijekom 17 stoljeća u Nizozemskoj, Švedskoj i Engleskoj) javljaju i prve banke koje su ujedinjavale javne i privatne interese, iz kojih se kasnije razvijaju današnje središnje banke.

Drugo poglavlje bavi se tržištem obveznica te je nazvano *O čovjekovim obvez(nic)ama*. Talijanski gradovi - države iz 14 i 15 stoljeća emitirali su vrijednosne papire s fiksnim prinomom i isprva su na taj način samo posuđivali novac od svojih građana (umjesto da ih, npr, oporezuju), ali uskoro su počeli i trgovati tim dugom na sekundarnom tržištu. Jednako kao i na bojišnici, ratovi su se dobivali ili gubili i na financijskim tržištima što se potkrepljuje pričom o „financijskom Bonaparteu“, Nathanu Mayeru Rothschildu. Autor nas podsjeća i kako postojanje sekundarnog tržišta podrazumijeva ne samo zaradu, nego i

¹ **docent**, Katedra za financije, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu e-mail adresa: gkordic@efzg.hr

posljedice loših procjena ulagača, posebno u uvjetima rata ili masovnih histerija izazvanih manipulacijom informacijama uz obećanja o velikom dobitku u budućnosti.

U središtu pozornosti trećeg poglavlja jest prikupljanje kapitala emisijom dionica. Kako je jedan od rizika tržišta kapitala i napuhavanje cijena te nastanak financijskih mjehura ono ima i prigodan naziv *Mjehuri, mjehuri* ... Opasnosti koje prate prikupljanje kapitala kroz manje iznose uz obećanje sudjelovanja u budućoj zaradi objašnjeno je kroz 5 faza: *mamac* (nove i unosne poslovne mogućnosti), *euforija* (neumjereno trgovanje koje vodi porastu cijena dionica), *manija* (na burzu privučeni zaradom dolaze i ulagači koji ne poznaju dobro opasnosti i rizike te manipulatori i prevaranti), *nelagoda* (počinje prodaja i izvlačenje zarade) te sve završava *nepovjerenjem* (koje vodi padu cijena dionica i rasprskavanju mjehura). Nastanak dioničkih društava opisan je kroz nastojanja nizozemskih trgovaca da preuzmu nadzor nad trgovinom mirodijama iz Azije kroz Ujedinjenu nizozemsku istočnoindijsku kompaniju. Kakve su potencijalne posljedice dioničkog financiranja, ali i postojanja banke koja izdaje javne banknote (kao zamjenu za kovanice) te što se događa pod utjecajem obećanja buduće zarade i mjehura kojeg su stvorila špekulativna očekivanja prikazano je kroz životopis J. Lawa, koji je iz Škotske pobjegao kao osuđeni ubojica, da bi u Francuskoj stekao ugled i moć. Njegove financijske transakcije dovele su do propasti francuskog financijskog sustava, rušeći povjerenje u „papirnate“ oblike držanja vrijednosti, ali i uzrokujući trajne fiskalne probleme Monarhiji. Povijest Lawova mjehura ponovila se u XX stoljeću na slučaju Enrona, kompanije čija je propast otkrila kako su se spektakularni poslovni uspjeh i visoke zarade temeljili na manipuliranju podacima. Do koje razine će vrijednost dionica rasti, hoće li i kada doći do (snažnog) pada njihove vrijednosti, pitanje je na kojem su i novac i ugled izgubili brojni ekonomisti, ali i obični ljudi, vlasnici manjih udjela.

Poglavlje 4, nazvano *Povratak rizika*, bavi se rizicima i osiguranjem od nastanka štetnih događaja. Na brojnim primjerima, od šteta nastalih kao posljedice uragana Katrina u New Orleansu preko povijesnih, udovičkih mirovinskih fondova u Škotskoj u 18 stoljeću i ranijih oblika zaštite od rizika u riječnom transportu do analiza japanskog i čileanskog modela, autor analizira načine zaštite života i imovine od nastanka nepredviđenih događaja. Osim različitih oblika osiguravajućih društava, preispituje se i socijalna funkcija države koja je od svog postanka imala različite programe pomoći ugroženim slojevima stanovništva. Suvremeni trend starenja stanovništva na globalnoj razini i sve dulji životni vijek kao uzroci rastućih potreba da se osiguraju sredstva za nepredviđene događaje neminovno vode razvoju novih financijskih tehnika i instrumenata.

U priču o nekretninama, kojima se bavi 5 poglavlje nazvano *Sigurno kao kuća*, uvodi nas priča o popularnoj društvenoj igri Monopol gdje se igrači natječu u posjedovanju što većeg broja nekretnina i ubiranju rente. Tvrdnja koja se provlači kroz cijelo poglavlje jest činjenica kako vlasništvo nad nekretninom u biti ne daje sigurnost samom vlasniku, nego njegovim vjerovnicima kao i da je uvriježeni mit o sigurnosti ulaganja u nekretninu naprosto netočan, jer i to tržište može doživjeti pad kao i bilo koje drugo. Loše upravljanje osobnim financijama, unatoč posjedovanju značajnog imetka u nekretninama, može voditi bankrotu (kako je i pokazano na primjeru propasti rastrošnog vojvode od Buckinghama). Unatoč svim argumentima koji ukazuju na suprotno, formalnim ograničenjima (obično neriješenim vlasničkim odnosima) te opasnostima od prijevara u trgovanju nekretninama, one se tradicionalno smatraju prvoklasnim oblikom ulaganja.

Poglavlje 6, *Od carstva do Kimerike*, analizira povijest međunarodnih financija kroz zlatni standard, preko sustava iz Bretton Woodsa pa sve do njegovog napuštanja i rasta utjecaja međunarodnih institucija na tržišta u nastanku. Nove vrste fondova i nove teorije o ponašanju tržišta, čiji autori su tvrdili kako su pronašli odgovor na pitanje kako izbjeći rizik i ostvariti maksimalni profit, prije ili kasnije su opovrgnute kretanjima na samom tržištu. Poglavlje završava „Kimerikom“, analizom suvremenih odnosa Kine i Amerike.

Slijedi *Pogovor* kao sažeti prikaz rečenoga na prethodnim stranicama, znakovitog naziva *Postanak i pad novca*.

2. KRITIČKI OSVRT NA KNJIGU

U nesigurnim vremenima globalne financijske krize knjiga ovakve tematike je iznimno aktualna, interesantna i korisna ne samo za znanstvenike, nego i za značajno širu čitalačku publiku. Povijest svijeta autor promatra kroz aspekt novca i financija, štoviše, dokazuje tezu po kojoj je upravo novac, neovisno o obliku u kojem se javljao, bio jedna od ključnih pokretačkih sila napretka. Kroz niz primjera iz povijesti, autor nas podsjeća kako je upravo ona „učiteljica života“ te kako iz ranijih događaja, jer se pojave i obrasci ponašanja ponavljaju, možemo izvući mnoge pouke (iako to često propustimo učiniti).

Knjiga „*Uspon novca - financijska povijest svijeta*“ pisana je jasnim i nedvosmislenim **jezikom**. Obzirom je autor vrsni povjesničar, povijesne likove i događaje prikazuje nam u sasvim drugačijem svjetlu, približavajući ih svakodnevnicima i navodeći mnoštvo samo naizgled nebitnih detalja iz njihovih života. **Naslov knjige** aktualan je, jasan i intrigantan te nedvosmisleno ukazuje na tematiku kojom se knjiga bavi.

Ova knjiga nije udžbenik (iako se svakako može preporučiti kao dodatna literatura studentima ekonomije, politologije i sličnih fakulteta) te je namijenjena svima koje zanimaju međuodnos povijesti, međunarodnih financija i ekonomije te politike. Tematika je, obzirom na financijsku krizu koja je uzdrmala temelje zapadne civilizacije i lavinu događaja koju je pokrenula, iznimno **aktualna**. Ipak, jezik i stil pisanja samo su naizgled jednostavni i beletristički. Korištena **terminologija**, broj **bibliografskih jedinica** te količina i kvaliteta **podataka**, kao i širina obuhvata tematike kojom se autor bavi, pokazuju nam kako je riječ o vrsnom znanstveniku širokog obrazovanja koji i najsloženije teme obrazlaže **jasno, nedvosmisleno i razumljivo**. Ono što je izdvaja iz niza knjiga slične tematike jest njezina multidisciplinarnost koja nam daje cjelovit uvid u kompleksnu pojavu kao što je novac, koji proizlazi iz ekonomskih odnosa, ali nije samo ekonomska, nego značajno šira varijabla.

Gospodarska kriza koja je uzdrmala svijet u drugoj polovici 2007 godine i čije posljedice ćemo osjećati još dugo, svakako je doprinijela porastu interesa za knjigama koje se detaljno bave problematikom novca, monetarne politike, financijskih tržišta i institucija te njihovim mjestom u gospodarstvu i društvu u cjelini. Iako se knjiga čita brzo i dosta lako, jedna je od onih kojoj se čitatelj uvijek rado vrati i u kojoj će svaki put pronaći nešto novo.